

ARMOEDE

auteur

KENNISWERKING

INHOUDSTABEL

<u>DEFINITIE</u>	3
<u>ARTIKEL</u>	4
<u>PRAKTIJKVOORBEELDEN</u>	9
<u>EXPERTEN</u>	11
<u>TOOLS & METHODIEKEN</u>	12
<u>MODULE</u>	13
<u>LEESLIJST</u>	14

DEFINITIE

Armoede is de realiteit waarin een individu op verschillende vlakken uitsluiting ervaart doordat er geen middelen zijn om aan de eigen basisbehoeften en maatschappelijke noden te voldoen. Daardoor daalt de levenskwaliteit en de menswaardigheid.

Deep Dive

Armoede is een complex samenspel van situaties waarbij verschillende levensdomeinen verbonden zijn. Het gebrek van het ene versterkt vaak ook het gebrek op een ander gebied. Het gaat over een individu 'in armoede' maar ook over het maatschappelijke probleem 'armoede' dat groepen mensen niet in staat stelt volwaardig deel uit te maken van de maatschappij. Het is een maatschappelijke verantwoordelijkheid om armoede tegen te gaan. Armoede wordt daarentegen in stand gehouden door de niet-armen.

Doordat het stigma zo zwaar weegt, en armoede generaties lang kan aanhouden, is uit armoede geraken geen eenduidig verhaal. De eigen beleving, de intergenerationele trauma's en het gebrek aan zelfwaardering en het gevoel van falen zorgen vaak voor bijkomende psychologische en fysieke drempels.

ARTIKEL

Armoede en Vrijetijd

Armoede is een complex probleem dat meer is dan een tekort aan financiële middelen. Het beïnvloedt elk aspect van iemands leven: van toegang tot onderwijs, werk en gezondheidszorg tot deelname aan sociale en culturele activiteiten. Voor mensen in armoede kan deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten vaak geen prioriteit, maar juist die deelname kan bijdragen aan hun welzijn, zelfvertrouwen en sociale inclusie.

Vrijtijdsorganisaties in Vlaanderen en Brussel spelen een cruciale rol in het verlagen van drempels en het toegankelijk maken van hun aanbod voor kwetsbare groepen. Dit vraagt inzicht in de uitdagingen die armoede met zich meebrengt. Heel wat organisaties binnen jeugdwerk, cultuur en sport maken hun project of werking participatiever. Participatie is een breed begrip dat veel verschillende ladingen dekt. Van meedoen (deelnemen) tot mede-eigenaar zijn (deelhebben). In deze tekst geeft Demos haar visie op de participatie in organisaties die werken binnen de vrije tijd: in sport, jeugdwerk en cultuur en in de mengvormen daartussen. We richten daarbij onze aandacht op wie het recht op vrijetijdsparticipatie moeilijk of niet kan realiseren.

Wat is armoede?

Volgens de Europese definitie spreken we van armoede als mensen niet kunnen beschikken over voldoende middelen om deel te nemen aan de samenleving. Dit gaat niet alleen om een tekort aan inkomen, maar ook om sociale uitsluiting, beperkte mobiliteit en schaamte. Armoede is vaak erfelijk: kinderen die opgroeien in armoede hebben meer kans om zelf in armoede terecht te komen.

Vrijtijdsbesteding, zoals sport, cultuur of spel, kan een belangrijke hefboom zijn om deze cirkel te doorbreken. Deelnemen en deelhebben aan vrije tijd draagt bij aan het verbeteren van de levenskwaliteit en het herstel van de menswaardigheid van mensen in armoede. Het biedt kansen om talenten te ontdekken, sociale netwerken op te bouwen en mentaal sterker te worden.

Een kritische blik: het taboe doorbreken en armoede begrijpen

Bij Demos vzw zien we het als een gedeelde maatschappelijke verantwoordelijkheid om armoede tegen te gaan. Armoede is niet het gevolg van persoonlijke keuzes of individuele verantwoordelijkheid, maar een complex maatschappelijk probleem dat zich diep geworteld heeft in sociale structuren. Professor Jan Vranken van OASeS definieerde armoede treffend:

"Armoede is een netwerk van sociale uitsluitingen, dat zich uitstrekt over meerdere gebieden van het individuele en collectieve bestaan. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen."

Deze definitie benadrukt de systemische aard van armoede en stelt ons voor de uitdaging om de onderliggende oorzaken aan te pakken in plaats van de verantwoordelijkheid bij mensen in armoede te leggen.

Het taboe rond armoede

Armoede blijft een beladen begrip. In de samenleving heerst vaak het misverstand dat mensen in armoede verantwoordelijk zijn voor hun situatie of de keuzes die ze maken. Dit leidt niet alleen tot stigmatisering maar ook tot onrechtvaardigheid. In werkelijkheid zijn veel van deze keuzes het gevolg van een beperkt aantal mogelijkheden binnen een context van uitsluiting.

De term "armoede" zelf kan ook als taboe ervaren worden. Hoe we spreken over armoede en de woorden die we gebruiken, hebben invloed op hoe mensen ernaar kijken, hoe ze zichzelf en hun situatie zien. Daarom is het essentieel om zorgvuldig om te gaan met taal. Spreek niet over "arme mensen", maar over "mensen in een armoedesituatie" of "mensen met een beperkt budget". Dit vermijdt het reduceren van mensen tot hun situatie en benadrukt de tijdelijke en contextuele aard ervan.

Begripsafbakening: over mensen in armoedesituaties

Bij het bespreken van armoede is het belangrijk om een genuanceerd begrip van de doelgroep te gebruiken. Er bestaan verschillende manieren om mensen in armoedesituaties te benoemen, afhankelijk van de context:

- **Mensen in armoede:** Een brede term die verwijst naar personen die kampen met een netwerk van sociale uitsluitingen en structurele ongelijkheden.
- **Mensen met een beperkt budget:** Deze term benadrukt het financiële aspect van armoede, vaak de meest zichtbare factor.
- **Mensen die maatschappelijk kwetsbaar zijn:** Personen die door sociale, economische of culturele drempels beperkt worden in hun toegang tot de samenleving.
- **Kansarmen:** Een term die wijst op mensen met een structureel gebrek aan kansen om zich sociaal, economisch en cultureel te ontwikkelen.

Het gebruik van deze termen hangt af van de context (de doelgroep en het doel van de communicatie) waarin ze worden gebruikt. Binnen organisaties zoals Demos, waar er dieper wordt nagedacht over armoede en de oorzaken ervan, is het belangrijk om termen te gebruiken die analytisch en precies zijn. Bijvoorbeeld:

"mensen in armoedesituaties" of "mensen in een kwetsbare positie." Deze termen helpen professionals en beleidsmakers om een helder beeld te schetsen van de problematiek, zonder mensen te reduceren tot hun situatie. Ze benadrukken dat armoede een omstandigheid is, geen persoonlijke eigenschap. Extern is het belangrijk om taal te gebruiken die mensen niet stigmatiseert maar hen uitnodigt om deel te nemen aan de samenleving. Begrippen zoals "arme mensen" of "kansarmen" kunnen mensen het gevoel geven dat ze worden gelabeld of gereduceerd tot hun situatie. In plaats daarvan kan taal worden gebruikt die uitnodigt tot inclusie, bijvoorbeeld "mensen met een beperkt budget" of "mensen in een kwetsbare situatie." Dit maakt de communicatie empathischer en toegankelijker, en nodigt mensen uit om deel te nemen aan maatschappelijke activiteiten zonder zich uitgesloten te voelen.

Een goed voorbeeld van bewust taalgebruik is te vinden in Kortrijk, waar het beleid gericht is op "meer voor mensen met minder". Dit illustreert hoe taal niet alleen beschrijvend, maar ook verbindend kan zijn.

De maatschappelijke kloof dichten

De kloof tussen mensen in armoede en de rest van de samenleving vraagt om een gezamenlijke inspanning. Vrijtijdsorganisaties kunnen hier een sleutelrol spelen, niet alleen door activiteiten toegankelijk te maken maar ook door het taboe rond armoede te doorbreken. Dit vraagt om een shift in denken: van individuele verantwoordelijkheid naar collectieve actie.

Een inclusieve samenleving is pas mogelijk wanneer we niet alleen mensen in armoedesituaties ondersteunen, maar ook de sociale structuren aanpakken die deze uitsluiting in stand houden. Dat betekent investeren in bewustwording, samenwerking en structurele verandering.

Zoals professor Vranken het treffend stelt: de kloof is te groot om op eigen kracht te overbruggen. Laten we samenwerken om de brug te bouwen.

Hoe kan de vrijetijdssector bijdragen aan de strijd tegen armoede?

Organisaties die willen bijdragen aan de bestrijding van armoede, kunnen de volgende stappen zetten:

- **Samenwerking aangaan** met lokale en bovenlokale armoedeverenigingen of sociale diensten om inzicht te krijgen in de noden van hun doelgroep.
- **Financiële drempels verlagen**, bijvoorbeeld door een sociaal tarief of gratis toegang aan te bieden.
- **Actief en inclusief communiceren** met kwetsbare groepen, want zij voelen zich vaak niet aangesproken door reguliere promotiecampagnes.
- Vrijwilligers inzetten, zowel uit de doelgroep zelf als daarbuiten, om een divers en inclusief team te vormen.
- **Activiteiten op maat** organiseren die aansluiten bij de leefwereld en interesses van mensen in armoede.

Tot Slot

Vrijtijdsbesteding kan een verschil maken in het leven van mensen in armoede. Het geeft hen een stem, versterkt hun zelfbeeld en opent de deur naar nieuwe kansen. Als sector kunnen we samen bouwen aan een samenleving waarin iedereen zich welkom voelt.

Organisaties die al stappen hebben gezet of geïnspireerd willen raken, worden aangemoedigd om contact te zoeken met armoedeverenigingen en organisaties uit andere sectoren om elkaar te versterken in dit belangrijke werk.

Armoede en beleid

Op basis van de Beleidsnota 2024-2029 voor Welzijn, Volksgezondheid, Gezin en Armoedebestrijding, ingediend door Vlaams minister Caroline Gennez, formuleren we zes beleidsaanbevelingen om de vrijetijdssector te ondersteunen bij het bevorderen van sociale inclusie en het bestrijden van armoede:

1. **Integratie van armoedebestrijding in vrijetijdsbeleid:** Zorg ervoor dat armoedebestrijding een transversale doelstelling is binnen het vrijetijdsbeleid. Dit houdt in dat alle initiatieven en programma's binnen de vrijetijdssector expliciet rekening houden met de impact van armoede en gericht zijn op het verlagen van drempels voor kwetsbare groepen.
2. **Samenwerking met lokale armoedeverenigingen:** Stimuleer partnerschappen tussen vrijetijdsorganisaties en lokale armoedeverenigingen om gezamenlijke initiatieven te ontwikkelen die aansluiten bij de specifieke noden van mensen in armoede. Deze samenwerking kan leiden tot meer gerichte en effectieve programma's.
3. **Toegankelijkheid en betaalbaarheid van activiteiten:** Implementeer maatregelen die de financiële drempels voor deelname aan vrijetijdsactiviteiten verlagen, zoals het aanbieden van sociaal tarief, gratis toegang of gesubsidieerde deelname. Dit sluit aan bij de beleidsdoelstelling om de sociale grondrechten te realiseren en armoede te voorkomen en te bestrijden.
4. **Opleiding en sensibilisering van personeel:** Bied trainingen aan voor medewerkers en vrijwilligers binnen de vrijetijdssector om hen bewust te maken van de impact van armoede en hen te voorzien van de nodige vaardigheden om effectief met kwetsbare doelgroepen te werken.
5. **Gebruik van data en evaluatie:** Maak gebruik van data en evaluaties om de effectiviteit van vrijetijdsinitiatieven voor mensen in armoede te monitoren en bij te sturen. Dit sluit aan bij de beleidsdoelstelling om in te zetten op digitalisering en het gebruik van data om zorg en ondersteuning te optimaliseren.
6. **Bevordering van vrijwillige inzet:** Moedig de inzet van vrijwilligers aan, zowel uit de doelgroep zelf als daarbuiten, om een divers en inclusief team te vormen. Vrijwilligers kunnen fungeren als rolmodellen en bruggenbouwers binnen de gemeenschap.

Hier vind je de beleidsnota en de specifieke doelstellingen, je kan de volledige tekst raadplegen via de officiële publicatie.

PRAKTIJKVOORBEELDEN

UIT BRUSSEL EN VLAANDEREN

Jeugd in Brussel – Actieve toeleiding naar jeugdbewegingen

Jeugd in Brussel is een initiatief dat zich richt op het verbeteren van de participatie van kinderen en jongeren in armoede aan jeugdverenigingen. Door samen te werken met lokale besturen en jeugdbewegingen, worden drempels voor kwetsbare gezinnen geïdentificeerd en aangepakt. Concreet worden kinderen uit gezinnen met een beperkt budget aangemoedigd om deel te nemen aan jeugdactiviteiten, wat bijdraagt aan hun sociale integratie en persoonlijke ontwikkeling. Verbinding in de vrije tijd – Netwerken tussen jeugdwerk en gezinnen in armoede

Netwerk tegen Armoede – Ondersteuning van verenigingen waar armen het woord nemen

Het Netwerk tegen Armoede ondersteunt verenigingen waar armen het woord nemen, zoals de Vierde Wereldbeweging. Deze verenigingen bieden een platform voor mensen in armoede om hun stem te laten horen en actief deel te nemen aan de samenleving. Door samen te werken met deze organisaties, helpt het Netwerk tegen Armoede om de participatie van mensen in armoede aan vrijetijdsactiviteiten te bevorderen en sociale uitsluiting te verminderen.

Toerisme Vlaanderen – Toegankelijkheid van vrijetijdsbesteding

Toerisme Vlaanderen heeft het steunpunt 'Proef van Participatie' opgericht, dat zich richt op het toegankelijk maken van vrijetijdsbesteding voor mensen in armoede. Dit initiatief biedt ondersteuning aan organisaties die activiteiten organiseren voor kwetsbare doelgroepen, zoals mensen met een beperkt budget. Door het verstrekken van informatie en middelen, helpt Toerisme Vlaanderen om de drempels voor deelname aan vrijetijdsactiviteiten te verlagen.

Tutti Fratelli – Sociaal-artistieke initiatieven

Tutti Fratelli is een sociaal-artistieke werkplaats in het hart van Antwerpen. Tutti Fratelli maakt theater met personen die minder kansen kregen in hun leven. Mensen in armoede, met psychische problemen of met een beperking, iedereen is welkom bij Tutti Fratelli. Elke productie wordt voorafgegaan door een reeks van intensieve repetities, die uitmonden in voorstellingen in de Vlaamse schouwburgen. Tutti Fratelli is een huis voor velen, een artistieke vrijplaats, met aandacht voor de schoonheid van het onvolmaakte en voor de meest kwetsbaren.

PRAKTIJKVOORBEELDEN

UIT BRUSSEL EN VLAANDEREN

Sportaround vzw – Sportkansen voor kwetsbare kinderen en jongeren (Gent)

Sportaround vzw, actief in Gent en omstreken, zet zich in om kwetsbare kinderen en jongeren sportkansen te bieden. De organisatie werkt samen met scholen, buurthuizen en armoedeverenigingen om sport toegankelijk te maken voor iedereen. Dankzij een sociaal tarief en steun van lokale overheden kunnen gezinnen met een beperkt budget deelnemen aan diverse sportactiviteiten, zoals voetbal, dans en turnen. Wat Sportaround uniek maakt, is hun focus op inclusie en persoonlijke begeleiding: coaches werken nauw samen met kinderen en jongeren om hun talenten te ontwikkelen en hen sociaal sterker te maken.

Vrijuit – Betaalbare cultuur- en sportevenementen voor iedereen

Vrijuit zet zich in om cultuur- en sportevenementen toegankelijk en betaalbaar te maken voor mensen met een beperkt budget. Door samen te werken met organisaties uit de cultuur- en sportsector biedt Vrijuit tickets aan tegen sterk gereduceerde tarieven. Dit stelt mensen in kwetsbare situaties in staat om deel te nemen aan activiteiten die anders buiten hun bereik zouden liggen.

Naast het financiële aspect biedt Vrijuit ook ondersteuning aan sociale organisaties, zoals armoedeverenigingen en welzijnsorganisaties, om hun cliënten te begeleiden in het ontdekken en benutten van deze kansen. Vrijuit versterkt zo niet alleen de toegang tot vrije tijd, maar bevordert ook sociale inclusie en participatie in de samenleving.

Publiq vzw – UiTPAS: cultuur en vrijetijdsbesteding voor iedereen

Publiq vzw is de drijvende kracht achter de UiTPAS, een spaar- en kortingskaart waarmee iedereen toegang krijgt tot cultuur, sport en vrije tijd. Voor mensen in een kwetsbare situatie biedt de UiTPAS een sterk gereduceerd tarief, zodat financiële drempels verdwijnen.

De UiTPAS is actief in meer dan 90 steden en gemeenten in Vlaanderen en Brussel en wordt ingezet om deelname aan vrijetijdsactiviteiten te verhogen. Het succes van de UiTPAS ligt in de inclusieve aanpak: mensen in armoede voelen zich niet gestigmatiseerd doordat de kaart voor iedereen beschikbaar is, maar zij genieten van specifieke voordelen. Publiq ondersteunt lokale besturen en organisaties bij de implementatie van de UiTPAS en zorgt voor een vlotte aansluiting met bestaande initiatieven.

EXPERTEN

NETWERK TEGEN ARMOEDE

Een netwerk van 61 verenigingen in Vlaanderen en Brussel die samenwerken om armoede en sociale uitsluiting te bestrijden. Ze bieden expertise en ondersteuning op het gebied van armoede en vrije tijd.

DEMOS KENNISWERKING

Demos sinds 2025 deel van publiq vzw, is een ambitieuze bruggenbouwer voor organisaties en overheden die straf participatief willen werken voor én met mensen in kwetsbare posities, en versterkt zo de maatschappelijke impact van vrijetijdssectoren cultuur, sport en jeugdwerk. Demos richt de aandacht op wie dit recht niet of moeilijk kan realiseren. Demos biedt ondersteuning en advies aan organisaties die werken met kwetsbare groepen.

PUBLIQ VZW

Een organisatie die de UiTPAS beheert, een systeem dat cultuur- en sportactiviteiten toegankelijk maakt voor iedereen, met speciale aandacht voor mensen in armoede.

KENNISCENTRUM KINDERARMOEDE (KEKI)

Een kenniscentrum dat onderzoek doet naar kinderarmoede en beleidsadvies geeft, met aandacht voor de impact van armoede op vrije tijd en cultuurparticipatie.

BRUSSELS PLATFORM ARMOEDE

Een platform dat acht Brusselse verenigingen verenigt met als doel armoede en sociale uitsluiting te bestrijden. Ze werken aan beleidsvoorstellen en initiatieven om de participatie van mensen in armoede aan vrije tijd te bevorderen.

VRIJUIT

Een organisatie die cultuur- en sportevenementen betaalbaar maakt voor mensen met een beperkt budget, met als doel de participatie van mensen in armoede aan vrije tijd te verhogen.

VLAAMSE OVERHEID - DEPARTEMENT WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN GEZIN

Het departement dat verantwoordelijk is voor het welzijnsbeleid in Vlaanderen, inclusief armoedebestrijding en de bevordering van vrije tijdsparticipatie.

TOOLS & METHODIEKEN

- Drempelmeter
- Doorverwijzingen naar hoe inclusiever werken met k en jongeren in armoedesituaties, oa VDS en netwerk tegen armoede
- De negen b's geven inzicht in de factoren die de toegankelijkheid van een dienst, project of evenement beïnvloeden. Andere bronnen vermelden soms extra b's, maar hieronder vind je de meest gangbare elementen van toegankelijkheid. Wil je de toegankelijkheid tot jouw diensten of jouw organisatie verbeteren?

MODULES

- Basis vorming Lokale Netwerken Vrijetijds-participatie 1
- Basisvorming Lokale Netwerken Vrijetijds-participatie 2

LEESLIJST

- [Vrij Spel?!](#), rapport met GP's en beleidsaanbevelingen over VT voor kinderen en jongeren in armoedesituaties
- [Dossier bij de praktijktafel 'Armoede is armoede niet'.](#)
- [Artikelenreeks 'Sport en Armoede'.](#)
- [Armoede als realiteit en ideologie.](#)
- [\(Taal voor straks\) voor Demos vzw.](#)
- [Huis vol dromen in Hamme - Sarah Desmedt](#)
- [Binnenkijken bij kunstencentrum Netwerk Aalst - Hilde De Brandt](#)
- [Aalst: participatielaboratorium voor mensen in armoede - Hilde De Brandt](#)
- [Cirk! Of de acrobatie van het verbinden - Hilde De Brandt](#)
- [Dossier Praktijktafel 'Draagvlak rond armoede'.](#)
- [Als Janus tussen armoede en cultuur.](#)
- [Over culturele armoede, armoedecultuur en betrokkenheid.](#)
- [Armoede en sociale uitsluiting gaat over veel meer dan enkel inkomen.](#)
- [Demos infofiche – vormingsaanbod over armoede.](#)
- [Dag van verzet tegen armoede.](#)
- [Dossier Armoede en mensen met een beperking.](#)
- [Armoede en sociale uitsluiting gaat over veel meer dan enkel inkomen.](#)
- [Demos infofiche – vormingsaanbod over armoede.](#)
- [Dag van verzet tegen armoede.](#)
- [Dossier Armoede en mensen met een beperking.](#)
- [Laat mensen in armoede niet los!](#)
- [Harde cijfers over armoede en vrije tijd.](#)
- [De groeimarge in het armoedebeleid: gekleurde armoede.](#)
- [In goed gezelschap, gearrangeerde ontmoetingen tussen mensen die in armoede leven en mensen die niet in armoede leven.](#)
- [Het armoedeweb](#)
- [Wij zijn er: Een podcast over armoede](#)
- [Meer dan één op tien mensen in Vlaanderen leeft met een armoederisico.](#)
- [Armoede is een web van problemen waarin mensen vast komen te zitten.](#)
- [De Ambrassade inspireert jeugdwerk tot meer oog voor armoede.](#)
- [GP's jeugdwerk en visievorming](#)